

Opgroeien in Heemstede Herinneringen aan de jaren dertig en veertig (lange versie)

Marloes van Buuren

Lyda Krijgsman-Woelders vertelde haar kinderen altijd kleurrijke verhalen over haar jeugd in de Landzichtlaan in Heemstede waar ze in 1925 werd geboren. Toen ze de vijftig al gepasseerd was heeft ze haar herinneringen eindelijk op papier gezet. In de eerste plaats voor haar kinderen en kleinkinderen, maar veel passages zijn ook leuk voor een groter publiek en die nemen we graag van haar over.

In 1922 verhuisde het echtpaar Anton en Alie Woelders vanaf de Admiraal de Ruyterweg in Amsterdam naar een nieuw gebouwd koophuis in de Landzichtlaan in Heemstede. Ze hadden drie kinderen: Ton (1916), Bep (1920) en Noor (1921). Vader had een administratieve functie bij de Handelsvereniging Dudok de Wit & Co aan de Vijgendam in Amsterdam. Dit was een groothandel in onder meer suiker, copra (kokos) en rijst. De tramhalte vlakbij het huis in de Landzichtlaan maakte het makkelijk naar Amsterdam op en neer reizen. Woelders werd daarmee één van de vele forensen die zich in die jaren in Heemstede in de nieuw gebouwde woonbuurten vestigden.

Forensengemeente

Tussen 1910 en 1930 maakte Heemstede een forse groei door. In 1910 was 12 % van de grond in de gemeente bebouwd, in 1930 al 25 %. In de periode 1920-1930 kwamen 995 gezinnen uit Amsterdam naar Heemstede, met een piek in 1922, 1924 en 1928. De gezinshoofden hadden over het algemeen een redelijk goed salaris en werkten vaak in de handel, in vrije beroepen of in administratieve beroepen.

Uit Haarlem kwamen in dezelfde tijd 1076 gezinnen en ook bij gezinnen uit Nederlands-Indië was Heemstede in trek.

Bron: C.J. McEwan-van der Horst, Vestigt u te Heemstede, ontwikkeling van Heemstede tot forensengemeente 1900-1930, doctoraalscriptie RU Leiden.

Goede herinneringen

In Heemstede werden nog drie kinderen geboren: Truus in 1923, Lyda in 1925 en nakomertje Julia in 1933. Het huis was nieuw gebouwd, met een plat dak. Later hebben grootvader Woelders en een oom er een verdieping opgezet. 'We waren erg trots tegenover onze buurtvriendjes dat wij een puntdak hadden.'

Het moet niet makkelijk geweest zijn om het huis te kopen. Lyda kende als kind al het woord hypotheek. Vader was altijd heel zuinig. Geld voor nieuwe kleding was er zelden, zeker niet als je een paar zussen boven je

had. Toch hadden ze later regelmatig een dienstmeisje. Twee van hen waren Duits of Oostenrijks: Ottie en Gretchen. De kinderen moesten zelf ook helpen met afwassen, boodschappen doen, inmaken en andere klusjes.

Aan haar geboortehuis op nummer 20 heeft Lyda heel goede herinneringen. 'Vanuit de erker had je mooi zicht, aan de ene kant tot een stukje in de Spaarnzichtlaan, aan de andere kant tot voorbij de hoek in de Lanckhorstlaan. Daar zag je om een uur of half zeven vader altijd aankomen uit de tram, met z'n grote stappen op weg naar huis, altijd een hoed op.'

Het huis had, voor die tijd voor veel mensen een nieuwe luxe, twee wc's en een badkamer met bad. 'Ja, een hele weelde, maar jarenlang mochten we het bad helemaal niet gebruiken. We gingen naar het badhuis in de Postlaan, 'kosteloos'; wat een schande vonden we dat. Ook de 'schoffies' uit de Indische buurt gingen 'kosteloos' en de badhuismeester had er een handje van de deur van buiten af open te doen om je aan te sporen op te schieten. Het waren 'stortbaden' zoals douches toen heetten. Ik ruik het badhuis nog, met die benauwde wasem. In de hal waar je op je beurt moest wachten was een heel groot aquarium. Daar kon ik eindeloos naar kijken. Later gingen we wel thuis in bad, Truus en ik altijd samen. Op het petroleumkacheltje stond een ketel water te stomen om het badwater bij te vullen. Het bad vullen was grote-mensen-werk want de geiser die er hing was een gevaarlijk ding. Er kwam een griezelige vlam onderuit als hij werd aangestoken.'

'In de voorslaapkamer waren openslaande deuren naar het balkon, waar op hoogtijdagen de vlag werd uitgehangen. Toen Beatrix in 1938 geboren was hoorden wij dat 's morgens op school. Ik was dertien en zat in de zevende klas van de Bosch en Hovenschool, de eerste klas van de mulo. We kregen direct vrij. Omdat vader al naar kantoor was moest moeder het plechtige gebeuren van vlag hijsen uitvoeren. Het werd blauw-wit-rood! Het was een heel gedoe met die touwen en de oranje wimpel erbij. Toen ik thuis kwam heb ik moeder erop gewezen dat hij verkeerd ging en toen ben ik naar de kleuterschool gerend om Juul op te halen. We hadden alles al voorbereid en voor alle poppen oranje jurkjes genaaid. We zetten ze allemaal met die jurkjes van klein naar groot voor het raam. Onze school had voor alle ramen waxinelichtjes gezet, een éinig gezicht toen dat brandde.'

In de mobilisatietijd had de familie Woelders een oranje strik voor het raam. Dat betekende dat soldaten bij hen mochten aanbellen voor een bezoekje, als ze behoefte aan wat huiselijkheid hadden. Als het van beide kanten beviel kwamen de soldaten vaker langs. Via de kerk leerden ze ook een paar Friese soldaten kennen, die regelmatig over de vloer kwamen.

Toen ze in Heemstede kwamen wonen had de familie Woelders een Ford. Die stond in de garage, maar in 1927 is hij verkocht. Vader reisde met de tram naar Amsterdam en ze konden het geld wel beter gebruiken. Moeder kon overigens ook auto rijden. 'We hebben haar jaren geplaagd met haar rijkunsten. in die tijd hoefde je geen rijexamen te doen. Vader had

moeder leren autorijden op de Zeeweg, waar toen natuurlijk geen kip op de weg was.

In de laatste oorlogswinter werd de garage een complete houtopslagplaats en houtzaagplaats. De hekken en de palen rond de weilanden werden na spertijd gepikt, onze lindeboom voor het huis werd geveld, net als alle andere in de straat. En al het hout werd in de garage klein gezaagd en gehakt, door de meiden!' Die weilanden lagen vlakbij, aan de overkant van de Wagnerkade was het nog allemaal boerenland.

Ware acrobaten

Alle kinderen Woelders waren wildebrassen. Ze klommen en klauterden overal overheen. 'Eén maal heeft meneer van Beek van de overkant zijn huishoudster naar ons toe gestuurd om moeder te waarschuwen dat haar dochters in de dakgoot liepen. Die man hád het niet meer van angst.' Maar moeder was niet gauw ongerust, die was wel iets gewend. De meiden klommen ook via de poort naar het achterbalkon.

'Toen het landhuis van Quarles van Ufford (*Villa 't Nieuw Clooster, red.*) afgebroken was hadden we een prachtig speelterrein. En wat een gevaar... Er was een kuil met ongebluste kalk waar je in kon vallen. En we klommen tijdens de bouw overal op. Ik herinner me als de dag van gisteren dat ik (hoe is het mogelijk) op de balken liep van de vloer op de tweede etage, dus de zoldervloer. Je sprong van de ene balk naar de andere en naar beneden ging je langs de steigerpalen aan de buitenkant.' In de achtertuin van het ouderlijk huis stond in het grint een grote perenboom met breed uitlopende takken: een uitstekende klimboom. 'Er is zelfs een tijd geweest dat we ieder een eigen tak hadden. We zaten er Franse woordjes te leren.' Het was een stoofperenboom maar ze waren als handpeer ook lekker. Als ze tenminste de kans kregen om rijp te worden, want vaak hadden de kinderen ze al eerder opgegeten. Alle buurkinderen deelden mee in de 'harde-peren-vreugde'.

Tijdens de mobilisatie droeg de boom zó veel vruchten dat de soldaten die in de Jacobaschool gelegerd waren teilen vol kwamen halen.

'Onbegrijpelijk dat dat allemaal van één boom kwam.' In de oorlog hebben ze er ook plezier van gehad, maar de laatste barre winter moest de boom eraan geloven: hout was toen belangrijker dan peren.

De grote en de kleine Booms

Bij de IJzeren brug had je kruidenier Booms, waar de familie Woelders vooral de eerste jaren kwam. 'Een aardige man, rooms, met een heleboel kinderen.' Maar later gingen ze meestal naar kruidenier Smit op het Res Novaplein. Zijn winkel noemden ze 'de kleine Booms'. 'We kregen per week een cent zakgeld. Bij Smit kon je de lekkerste dingen uitzoeken: zoethout, alle mogelijke droppen, zuurballen, toffees. Maar het werd haast altijd zoute drop. We hebben Smit ook wel gepest. Met z'n vieren gingen we om de beurt naar binnen voor drop. De glazen pot stond boven op een plank. Er moest een trapje bij gehaald worden om hem te pakken. Zakje van het touwtje, zakje dicht, alsjeblieft, en de pot via het trapje weer op z'n plaats. Ting, ging het belletje, meisje af. Even later weer 'ting', meisje

twee met dezelfde boodschap, trapje op... tot vier keer toe. O, wat een gemene meiden.

Wat een geduld moeten die winkeliers gehad hebben met al die centen kinderen. En wat zullen ze er uiteindelijk aan verdiend hebben? Bij Smit haalden we ook stroop, wat een weelde! De goudgele stroop werd met een houten lepel uitgeschept en vloeide langzaam in de pot. In de buurt van de stroop stond het petroleumvat. Al die dingen gaven in combinatie met zeep en alle dingen die los verkocht werden dat hele speciale geurtje aan zo'n winkeltje.'

Overdag ging Lyda zonder probleem naar 'de kleine Booms' toe, maar in het donker boodschappen doen was een eng avontuur. 'De winkels waren in de week tot acht uur

's avonds open en op zaterdag tot tien uur. Je moest langs 'het bosje', het buiten van de familie Quarles van Ufford, omzoomd door donkere naaldbomen en een hoog hek. In het donker vond je dat als kind doodeng. Op het trottoir ervoor lag wel eens een dronken man en ook een keer een spiritus drinkende vrouw. Die dronken kerels, dat blijft je je hele leven bij. Zo'n hoop vodden waar een menselijk wezen in bleek te zitten, kreunend en mompelend, en dat tegen de donkere bomen aan met slechte straatverlichting, dat is toch voldoende decor voor een griezelfilm. Tegenover 'het bosje' was een nóg enger braak liggend stuk grond met veel bomen en struiken. Hier overnachtten 's zomers ook zwervers. De tuin van mijn vriendinnetje Dina Steenhuis grensde daaraan.' Later verhuisden ze naar Spaarnzichtlaan 23, het huis waar na hen Harry Mulisch met zijn vader woonde. 'De familie Steenhuis heeft 's zomers wel dronkaards in bed aangetroffen die via het balkon de slaapkamer in geklommen waren en hun roes gingen uitslapen...

We hoorden ook wel dat bij de ruïne van hotel Bosch en Hoven dronken kerels sliepen. Wij durfden er hoogstens over de heg te kijken, op het terrein komen was er niet bij.'

Spelfouten zoeken op reclameborden

'Kennelijk hadden ze vroeger ook al psychologische prijzen, net onder een rond bedrag. Bij de manufacturenzaak Reyngoud lagen in het voorjaar van 1933 in de etalage roze babyschoentjes met een lintje om ze dicht te knopen en een hondje als versiersel op het voorstukje. Ze kostten 49 cent. Zoiets onbereikbaar. Er was bij ons een nakomertje op komst, dus ik stond voor het raam te verlangen en te verbeelden dat ik 49 cent had. Ik heb moeder erom gevraagd voor het nieuwe kindje, maar nee...

Bij Reyngoud hing boven de toonbank van alles aan een rek of koord, zodat je de mensen die je hielpen nauwelijks kon zien.'

'Op de hoogte van de Oosterlaan woonde even om de hoek groenteman Wijkhuizen. In de vierde klas stuurde juffrouw de Lugt van de Bosch en Hovenschool ons erop uit om bij de diverse winkels de spelfouten op te sporen op de reclameborden. Wijkhuizen was een ster in het maken van fouten. Waarschijnlijk had hij nauwelijks lagere school maar hij was een prima winkelier.'

'De familie Verzijlbergen was een groot rooms gezin. De moeder was een klein vrouwtje, heel lief. Ze stond in het sigarenwinkeltje aan de Binnenweg, waarnaast haar man een fietsenreparatiewinkel had (en hij verhuurde autopeds!). Later had een zoon daar een mooie moderne zaak. Vader Verzijlbergen was bij de vrijwillige brandweer. Soms zagen we hem met zijn helm op als er brandalarm was en dan renden we hem achterna om achter de plaats van de brand te komen.'

'Moeder heeft heel lang wasserij Peeperkorn gehad. De rieten wasmand met vuile was werd op de overloop leeg gegooid en gesorteerd. De hele gang lag dan vol. Wij mochten dan tellen en opschrijven. Ik weet nog dat ik het woord 'lijfjes' zo raar vond.'

Bonbons en gebak 'uit de muur'

'Op een zondagmiddag gingen we wandelen, deze keer de Zandvoortselaan op naar station Heemstede-Aerdenhout. Rechts van de weg op de hoek van de Laan van Bloemenhove was een banketbakkerszaak. Als nieuwigheid had hij een automaat tegen de muur met o.a. dozen bonbons voor een gulden. Oei, wat een hoop geld.

Natuurlijk zaten we met onze handen aan die deurtjes te frutselen, even aan elk knopje trekken. Opeens ging er een deurtje onder mijn handen open. Er zat een doos bonbons in. Ik schrok en liet het deurtje weer glippen. De wandeling zal daarna wel niet gezellig meer geweest zijn, de zussen zullen met wel uitgekafferd hebben. Een sprookje zo dichtbij!'

'Bij De Rooy, een winkeltje vlak bij de Dreefschool, kochten we voor vijf cent HPP: een half pond pinda's. Ik mocht het geld houden van de lege flessen die ik terug naar de winkel bracht. Daardoor kon ik af en toe een HPP kopen, samen met vriendinnetje Dina Steenhuis. We betaalden elk 2½ cent en gingen dan heel gulzig de pinda's opeten in het fietsenhok achter de Dreefschool. En dan te weten dat we thuis elke zaterdagavond zo veel pinda's konden eten als we wilden.'

'Er kwam in Haarlem een nieuw fenomeen: de cafetaria. De mensen kwamen er zich aan vergapen. Een hele hal met allemaal automaten en allemaal vol gebak! Het was vast bij de opening dat ik er met mijn moeder heen gegaan ben en een gebakje mocht uitzoeken voor 12½ cent. Ik koos een mokkagebakje. Dat moest je staande aan een tafeltje opeten. Het was zo vet en veel dat ik het niet op kon en de rest namen we mee naar huis.'

Wel schaatsen, maar niet tuinieren

'De winters waren vroeger lang niet altijd zo koud als ze nu wel zeggen. De jongens Bosman van de overkant waren lid van IJsbaan de Volharding. Jaar in jaar uit betaalden ze lidmaatschapsgeld, maar de winters lieten op zich wachten. 'En maar volharden' zeiden wij dan. Tót 1939 kwam. Oei wat een heerlijke winter. Kerst was wit, er werd overal op buitenwater geschaatst, de Friese soldaten op sokken op hun doorlopers en... de Volharding trok geen klanten. Het was immers veel leuker om op het Spaarne of het Heemsteeds Kanaal of de Leidsevaart te rijden.'

'Vader en moeder waren te veel stadsmensen om iets van hun tuin te maken. Daarom hadden we geen gras maar grint. In het voorjaar hadden we ook nooit bollen. Dat vond ik jammer. Maar op weg naar school stond op de hoek van de Lanckhorstlaan een groot huis met de naam Mignon. In het voorjaar keken we dagelijks met spanning naar de voortuin, want daar kwam in het gras de naam MIGNON met sneeuwkllokjes langzamerhand naar boven en werd zichtbaar voor onze bewonderende ogen.'

Stiekem over de Cruquiusbrug

'Arie was jarenlang onze aardappelboer. Hij had een platte kar met een paard ervoor en reed nooit hard. Je kon zo op de kar springen en dat mocht ook altijd. Hij ging ook uien en wortelen verkopen en langzamerhand steeds meer groente. De kar werd verbouwd en zijn zonen gingen ook meewerken.' Iedereen noemde hem Arie, de kinderen ook. 'Pas in de oorlog kwamen we er achter dat hij Arie van Benthem heette, want toen maakte hij een briefje waarin hij schreef dat hij mijn zus Noor Woelders nodig had als huisnaaister in zijn gezin. Met dat briefje kon Noor de Cruquiusbrug over naar de Haarlemmermeer om eten te halen, bij Arie of bij anderen. Later had het briefje weinig waarde meer en moest ze voor dag en dauw stiekem de brug over als Duitsers de wacht wisselden.' In het begin van de oorlog had vader nog wat mee naar huis kunnen nemen van de 'monsters' die bij Dudok de Wit binnen kwamen. 'In 1940 hing er op zolder een sloop met rijst. Vader had ook lucifers en zeep gehamsterd, want hij had herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog. We hebben tot op het laatst lucifers kunnen ruilen voor andere spullen. In de laatste oorlogswinter wist vader het zelfs nog voor elkaar te krijgen om chocoladeletters van Droste te versieren. Hij had die geruild tegen de cacao die hij van kantoor mee naar huis kreeg.'

De nieuwe tram

'De tram, de is niet weg te denken uit mijn jeugd. Op een gegeven moment was het opeens mode om je (kostbare!) cent onder de tram te leggen. Hij werd dan dun en plat en gloeiend heet! In de tijd van de 'nieuwe tram' stonden we ademloos langs de rails om die mooie blauwe tram te bewonderen. Hij was veel mooier dan de gewone 'stadstram' die naar Haarlem reed. Nee, deze reed van Den Haag naar Amsterdam en hij kwam door óns dorp! Hij maakte ook een ander waarschuwingsgeluid. Als we bij huis waren en we de tuut van de nieuwe tram hoorden, renden we naar de Binnenweg om te gaan kijken. We hebben hem nog jarenlang de nieuwe tram genoemd. Toen we al wat groter waren gingen we graag in de herfst of de winter naar Zandvoort. We liepen dan naar Aerdenhout, net over de grens, want dan kostte de tram naar Zandvoort maar een kwartje.'

De geur van lavendel

De eerste jaren in Heemstede zaten de oudste kinderen op de Nicolaas Beetsschool. Toen de Bosch en Hovenschool geopend was, in 1924, gingen ze daar naar toe, dat was dichterbij. Lyda ging eerst naar de

kleuterschool in de 'Liefedekeilaan'. 'Dat was voor een klein kind een eind lopen. De Dreef was er nog niet, daar is aan begonnen toen ik het laatste jaar op de kleuterschool zat. Veel zand! Je moest de Binnenweg af, IJzeren Brug over tot aan de Postlaan waar het badhuis was en op de hoek het postkantoor, dan de volgende straat in en de dan de eerste rechts. Er was natuurlijk wel een sluipteg. Die gebruikte ik later naar vriendinnetjes. De kleuterschool was helemaal ingebouwd in struiken en er was een grasveld met lavendelstruiken. De geur van lavendel doet me nog steeds denken aan de kleuterschool. In het speelzaaltje stond een grote kast waarin de juf schone broeken bewaarde voor noodgevallen.

De Bosch en Hovenschool

Na de kleuterschool dus naar de Bosch en Hovenschool. 'Je liep over de Koediefsaan. De Lanckhorstlaan liep toen nog niet door tot de Herenweg. Later konden we gewoon de Landzichtlaan uitlopen en dan linksaf helemaal rechtuit.'

Lyda zat eerst twee jaar bij juffrouw Filippo, in de derde bij meneer Polhuis (Pollie), daarna in de vierde en vijfde klas bij juffrouw de Lugt 'met haar lange roze gebreide broeken en haar spitse neus met lorgnet. Ze had een latje waar ze mee sloeg op je blote armen. Ik ben ook een keer met striemen thuis gekomen. Ik herinner me de reactie van thuis niet. Ze zullen wel gezegd hebben dat ik het verdiend had en dat de juffrouw wel wist wat ze deed. Toch moet ze een goede onderwijzeres geweest zijn. Ze leerde ons niet alleen veel, maar vertelde er ook van alles omheen. Iedereen had een dik cahier waarin we alles opschreven dat niet in de schoolboeken stond. Dat was allemaal vrijwillig want het werd niet overhoord. Wat was ik dol op dat cahier! Hoofdrekenen was een verschrikking. Daar kon ik niks van. Lezen was even erg, niet omdat ik niet van lezen hield, integendeel. Maar je moest (later hoorde ik vanwege geldgebrek) verscheidene keren hetzelfde boek lezen in één schooljaar. En wie kregen er een beurt? Natuurlijk de stotteraars.'

'De Bosch en Hovenschool was best een mooi gebouw. Als je ervoor stond in de Adriaan Pauwlaan, dan lag-ie wat hoger dan de weg. Je moest drie treetjes op en dan kwam je op een groot plein van tegels. Eromheen was een muurtje waar de grotere kinderen in het speekwartier gingen zitten. De kleintjes kregen geen kans. Aan de school waren vleugels gebouwd die tot aan de straat reikten, links twee lokalen, rechts het gymlokaal: een prachtlokaal met alles erop en eraan. Als je de schooldeuren in ging zag je voor je een trap naar boven, naar 'de zesde'. Van die trap kwamen de grote kinderen, daar keek je met ontzag naar. Ik ben de trap nooit op geweest. De zesde klas werd in mijn jaar naar beneden verplaatst. Op de grote zolder boven de school kwam je natuurlijk helemaal niet. De laatste schooldag voor een vakantie hadden we altijd apekooien. Alle toestellen werden dan in de zaal gezet en je moest je voortbewegen zonder de vloer te raken. Ik vond het heerlijk, ik kon het goed.'

Naar de kerk bij dominee Dondorp

De familie Woelders ging naar de kerk in de Koediefslaan. 'Nou niet bepaald met plezier denk ik terug aan de wekelijkse kerkgang. Eigenlijk hebben we niet te klagen over de gereformeerde aanpak van onze ouders, het kan heel wat strenger! Wij gingen ook wel twee keer naar de kerk, maar voor de middagdienst spijbelen werd nog wel eens oogluikend toegestaan. We mochten ook fietsen op zondag en handwerken, vader luisterde graag naar operamuziek en moeder ging wel eens naar de film. Maar de kerkdiensten duurden ellenlang. Eigenlijk was het zingen het enige dat het nog een beetje acceptabel maakte, al werden de psalmen langdradig en adem scheppend gezongen. Gezangen waren vlotter, maar dat mocht alleen op feestdagen.

Dominee Dondorp heeft me gedoopt en we hebben hem gehad tot ver na de oorlog. Hij was pas 23 toen hij in Heemstede kwam. Hij was een fijne man en zijn tijd ver vooruit, geen stijve dominee op een voetstuk.

De Koediefslaan was best een mooie kerk, een lange pijpela met een verhoging voorin, waar de ouderlingenbanken en diakenbanken waren. Om de preekstoel heen waren grote bogen met glas-in-loodramen. De muren waren geel-wit geschilderd. In de oorlog was het zo vol dat de laatkomers tussen de ouderlingen gingen zitten en kinderen op de trap treden van de kansel. In de laatste oorlogswinter namen we dekens mee naar de kerk en stond de dominee in zijn winterjas te preken. Later werd de kerk verbouwd en kwamen de ouderlingenbanken gewoon voor de kerkbanken.'

'Heemstede was behoorlijk rooms. Als het even kon gingen we in mei als de 'bruidjes' er waren kijken bij de rooms-katholieke kerk aan het Valkenburgerplein, een heel eind lopen. Ik was wel jaloers, bij die roomsen gebeurde tenminste nog eens wat... We liepen op vrije middagen wel eens stiekem een rk kerk binnen om te kijken én om kattenkwaad uit te halen. Ik herinner me nog dat ik met Tonny Funke in de mulo-tijd met een stukje zeep op tocht ging en het wijwater in sop veranderde! Een palmpasenstok, zo'n mooi opgetuigd geval, sprak ook tot mijn verbeelding, maar wij mochten dat niet, stel je voor, dat was róóms. Die leuke boterlammetjes die bij Kiebert in de etalage stonden gingen ook al onze neus voorbij om maar niet te spreken van de kerststalletjes. Een boom mocht wel (snapt een kind daar iets van?) Maar dat elke morgen voor dag en dauw naar de kerk gaan, dat hoefden wij gelukkig niet. 's Zondags was al erg genoeg.'

'Dat zwembad, dat Groenendaal, was onvergetelijk'

'Moeder spaarde in de moeilijke malaisetijd vierkante nikkelen stuivers om in de zomer onze zwemabonnementen te kunnen kopen. Geweldig hoor, dat zwemmen was een hele luxe in die tijd. Moeder kreeg het kennelijk altijd voor elkaar om de stuivertjes bij elkaar te krijgen. Of zou ze aanvulling gevraagd hebben aan Pa? We mochten ook altijd met schoolreisjes mee, daar had ze ook een potje voor.'

Het waren alleen de oudste kinderen die abonnementen en zelfs leskaarten kregen. De kleinsten moesten het maar van de oudere leren. En toegang werd er ook niet altijd betaald. 'Er is een jaar geweest (of

meer?) dat ik er stiekem in moest zien te komen. Er was natuurlijk geen geld voor allemaal, het was toch al geweldig dat we elke dag konden. Ik liep met de stroom mee naar het loket in een houten huisje, dat voor mij toen nog behoorlijk hoog leek. In de drukte schuifelde ik onder het loket door en liep met de anderen mee naar DAMES. ja, dat was afzonderlijk, wat denk je! Tussen de het dames- en het herenbad in hing aan de buitenkant een thermometer. In Fahrenheit werd de temperatuur van WATER en LUCHT aangegeven. Je wist al heel jong wat 62 en 72 inhield! Was je door de gang die aan beide kanten een hokje van de badmeester bevatte, dan kwam je in dat heerlijke zwembad. Moeder zei altijd 'zwemvijver' en dat was het ook, een natuurbad, compleet met algen en kikkers. Soms zag je ook vissen als het stil was. Op de bodem lag zand, in het ondiepe wit zand, maar in het diepe was het op de bodem niet helemaal zuiver geloof ik.

Het bad had een 'diepe', een pierebadje en een één-meterbad. Om het bad heen stonden de houten hokjes waar je vroeger je kleren in kon hangen en dan deed je de deur dicht. Maar langzamerhand waren er niet genoeg hokjes. Dan hingen er soms vreemde kleren bij die van jou, of was iemand zich in jouw hokje aan het omkleden. Totdat het bestuur, ik denk eind jaren dertig, haken ging instellen. Je kleren op een haak en afgeven, eng vond ik dat.

De hokjes waren van hout en als er een knoest uit gevallen was kon je door het gaatje loeren naar de buurvrouw.

Tussen dames- en herenbad was een bosje, want je mocht natuurlijk geen glimp opvangen van een mannezwembroek. Tot na jaren gescheiden zwemmen het bestuur bezweek voor de aandrang van de burgers en er 'familiebad' werd ingesteld. Een uur in de week op zondag (dan mochten wij niet) en later steeds vaker tot na de oorlog alles gemengd werd. Eigenlijk was ik wel blij dat ik geen leskaart had. Thuis oefenden we wel 'droog' en ik heb toch leren zwemmen. Water vonden we allemaal heerlijk. We bleven in weer en wind erin. De badjuffrouw heeft de meisjes Woelders er wel eens uit moeten sturen omdat het onweerde.'

'Dat joch van de filmster'

'Nog één ding ben ik vergeten te vertellen, namelijk over Harry Mulisch. Nadat Steenhuis verhuisd was, kwam er eerst nog een ander gezin in het huis aan de Spaarnzichtlaan wonen, maar in 1938 woonde er ineens een opvallend stel. Een vader met een tenger, bleek zoontje, waar we nooit mee speelden. Wat we allemaal nog weten is het 'zonnebad' van pa. Als wij 's zondags en bloc naar de kerk liepen lag daar al in zwembroek de 'oude heer' in een ligstoel in de voortuin (die was op het zuiden) en misschien lag het zoontje er soms ook bij? Prompt kreeg pa de bijnaam 'de filmster'. Hij was kennelijk een alleenstaande man want op een gegeven moment begon hij te scharrelen met zijn streng roomse buurmeisje Stommel.

Pa en zoon waren voor ons 'een gek stel mensen', waar je doodnieuwsgierig naar keek, maar niet mee communiceerde. We merkten niet eens dat ze er op een gegeven moment niet meer woonden. Toen ik

na de oorlog een foto in de krant zag van iemand die de Reina Prinsen Geerligsprijs gewonnen had, was dat een openbáring. Laat dat nou het joch van die filmster zijn! Toen ik jaren later toevallig 'Voer voor psychologen' las was ik helemaal wég van het hoofdstuk 'Het woord', waar Harry zijn Spaarnzichtlaantijd beschrijft, met de jongens Ludwig aan de overkant, met Keessie Verzijlbergen, de vriendin van zijn vader, de Binnenweg, de Zandvaartkade. Wat vond ik dat enig zoals hij alles beschreef. Ik zag het allemaal weer zo duidelijk voor me en ik voelde de sfeer weer.'

'Wat ik beschreven heb zijn míjn herinneringen, zoals ik het beleefd heb. Leve de Landzichtlaan!'